

Anticariatele Iașului*

Gavril ISTRATE

Cînd am descins în Iași, în 4 noiembrie 1933, știam că aveam să fac cunoștință cu un oraș încărcat de istorie și de fapte mari și mă așteptam ca pe străzile lui să descifrez, sub pașii mei, ecourile trecerii pe aceleași străzi a atîtor oameni neobișnuiți, de la Ștefan cel Mare, Miron Costin și Neculce, pînă la Alecsandri, Kogălniceanu, Russo, Maiorescu, Eminescu, Creangă și, mai departe, pînă în pragul secolului nostru, la mulți alții. Nu bănuiam însă că aveau să mă întîmpine, pe fiecare stradă, standuri de cărți, cum nu cred că ar mai fi putut oferi vreun alt oraș din țară.

Alături de oltenii cu cobilița încovoiată sub greutatea fructelor sau a legumelor, pe stradă te întîmpinau și numeroși librari. Anticariatele improvizate se luau, parcă, la întrecere cu magazinele de coloniale și de textile, cu măcelăriile și cu birturile, cu băcăniile și cu cofetăriile, le întîlneai unde nu te așteptai. Din Piața Unirii pînă la Socola și la Nicolina, pe Păcurari, ca și în Tătărași, cartea îți ieșea pretutindeni înainte, în Piața Sfîntul Spiridon, ca și la Hala Centrală.

În cîteva dintre evocările pe care Iorgu Iordan le-a creionat asupra lui Ibrăileanu, fostul lui profesor nu numai de la Universitate, ci și de la Liceul Internat, el s-a oprit și asupra celebrului anticar **Barasch**, de la care autorul *Spiritului critic* i-a cumpărat cele patru volume din *Histoire contemporaine*, de Anatole France, ca un fel de recompensă pentru editarea cursului (*Epoca Conachi*, 1909).

Un alt anticar cunoscut a fost **Kuppermann**.

Primul își avea anticariatul în Piața Unirii, iar celălalt pe Strada Lăpușneanu, în localul ocupat în anii '80 de centrul de aprovizionare cu produse din carne, IRIC, demolat în decembrie 1988.

Despre Barasch nu pot spune nimic, personal; îl știu doar după nume, din relatările altora; eu nu l-am mai apucat. Nici anticariatul lui Kuppermann nu mai exista ca unitate independentă, dedicată cărții. În localul respectiv se instalase o firmă de tablouri, „Talisman”, unde se mai găseau și cîteva cărți, rămase după lichidarea anticariatului. Am cumpărat, printre altele, patru ani din colecția revistei „Convorbiri literare”, începînd cu volumul al IV-lea, în care a debutat Eminescu (*Venere și Madonă, Epigonii, Făt-Frumos din lacrimă* și notița referitoare la serbarea de la Putna). Țin minte că un volum legat costa 40 de lei. Tot acolo am găsit și volumul lui Slavici, cu cele șapte *Novele din popor* (*Popa Tanda, Gura satului, O viață pierdută, La crucea din sat, Scormon, Budulea Taichii, Moara cu noroc*), volum dedicat lui Titu Maiorescu și apărut la București, în Editura Socec, 1881, în care avea să apară, doi ani mai tîrziu, și volumul de *Poezii* al lui Eminescu.

* În mod excepțional, redacția revistei „Philologica Jassyensia” a acceptat publicarea acestui articol cu normele ortografice anterioare reformei din 1993, respectând opțiunea dlui prof. dr. Gavril Istrate.

Mai exista anticariatul **Șaraga**, plasat la colțul străzilor Lăpușneanu cu Păcurari, într-o clădire care a supraviețuit pînă la introducerea liniei de tramvai pe Strada Banu (1984). Dispunea de o sală mare, foarte înaltă, iar noi, clienții, eram nevoiți să ne folosim de scară pentru a ajunge la rafturile superioare. Acesta era anticariatul cel mai mare, în perioada respectivă, la Iași, iar pe lângă el erau altele, numeroase, mai puțin organizate, dintre care voi pomeni pe cel de pe Strada Sărărie, tocmai jos, în Tîrgu Cucului, și pe cel din Strada Bătianu (astăzi Bulevardul Independenței), puțin mai jos de Muzeul de Științe Naturale.

Nu pot să nu pomenesc, în rîndul celor care se ocupau atunci cu comercializarea cărții, pe **George Pînzaru**, un tînar de inimă, îndrăgostit de carte, bucuros ori de cîte ori putea să aducă un serviciu, cît de neînsemnat, cuiva. Mulți studenți de atunci și-l amintesc nu numai cu plăcere, ci și cu un sentiment de prietenie și de recunoștință. I-am dedicat un articol în „Evenimentul” din 6 februarie 1995, intitulat *George Pînzaru sau despre elogiul omeniei* (reprodus în *Istrate* 2002: 212–215).

Locuiam la căminul Păcurari și nu trecea o zi să nu mă abat pe la Șaraga, în imediata apropiere a căminului. Mi-am cumpărat mai întîi de acolo *Albumul paleografic* al lui I. Bianu și N. Cartoian, de care aveam nevoie la proseminarul de literatură veche pe care îl făceam cu asistentul Grigore Scorpan. Mi-am procurat apoi prima ediție a poeziilor Veronicăi Micle (1887) și ediția a doua a poeziilor lui Conachi (apărută în același an 1887), fabulele lui Alecu Donici, din Editura Șaraga, devenită încă de atunci o raritate bibliografică (multă vreme nu s-a găsit în Iași un al doilea exemplar în afară de al meu). Din aceeași editură proveneau *Doinele*¹ conjudețeanului meu Victor Onișor [1894], volumele *Poezii* și, respectiv, *Nuvele* de M. Eminescu, *Muza românească* a lui Constantin Stamati și multe altele. Se mai găseau atunci la Șaraga, și se puteau cumpăra, două cărți de *Istoria limbii și a literaturii române*, a lui I. Nădejde și, respectiv, Aron Densusianu, cunoscutul denigrator al lui Eminescu. Dar se găsea și *Istoria lui Ștefan cel Mare*, de Nicolae Iorga, apărută în 1904, la patru sute de ani de la moartea „zimbrului sobru și regal”, carte cutremurătoare care trebuie citită în genunchi, în fața icoanei Mîntuitorului. Iată cum descria Iorga plecarea din Moldova a ostașilor craiului Albert, după înfrîngerea de la Dumbrava Roșie:

Așa ieșiră Polonii din Moldova, și o astfel de ieșire ticăloasă să o aibă în vecii vecilor toți oamenii nedrepti și lacomi cari vor călca pămîntul muncit al țării noastre, ca să ni stîngă neamul. Adîncurile codrilor și rîpelor să nu ajungă pentru a li cuprinde trupurile sfărmate, și buruienile pustiului să se ridice pe mormintele lor! Căci pămîntul e al celui care l-a lucrat din neam în neam, și a se atinge de dînsul e cea mai neiertată faptă de hoție ce se poate săvîrși într-un ceas blestemat (Iorga 1904: 242–243).

În acest ritm și la această temperatură înaltă e scrisă toată cartea.

Poeziile lui Conachi au apărut, în același an, în două tiraje separate: unul în două părți, în *Colecția Șaraga*, cu copertele obișnuite ale acesteia (I, p. 1–144; II, p. 145–363), care contează ca fiind primul tiraj. Prezentarea în două volume este pur formală și a fost determinată oarecum de rațiuni comerciale, de faptul că fiecare volum din colecție se distribuia la prețul de 1 leu. Al doilea tiraj, într-un singur volum, este de fapt ediția a doua, cum și scrie pe copertă (inovație față de

¹ Toate doinele din această carte sînt culese din Zagra, satul natal al autorului.

ediția în două părți!). Altă deosebire, pe copertă, este adăugarea, sub titlul *Poezii*, a subtitlului *Alcătuiri și tălmăciri*, luat, cum e ușor de observat, din prima ediție, apărută în anul 1856. În sfârșit, tot cu privire la copertă, observăm că, spre deosebire de ediția în două părți, în care se indică doar *Colecția Șaraga*, la cealaltă mai găsim, în plus, următoarele informații: *Iași, Editura Librăriei „Frații Șaraga”, 1888* (pe coperta exterioară și 1887 pe cea interioară), iar dedesubt, dar numai pe coperta exterioară, *Toate drepturile rezervate*. În rest, nu mai sînt nici un fel de deosebiri; textele au fost reproduse după aceeași matriță. Vom remarca, spre exemplu, că ambele tiraje reprezintă pagina 97 fără alt text decît subtitlul *Alcătuiri*. Pe paginile anterioare este reproducă prefața, al cărei titlu exact este *Schițe din viața și familia Logofătului Konaki* (în ambele tiraje, se înțelege). Pe pagina 229, numai subtitlul *Tălmăciri*.

De anticariatul Șaraga mă leagă și una dintre cele mai îndepărtate amintiri de natură bibliografică. Era în primăvara anului 1934, cînd întreprinderea fraților Șaraga împlinea o sută de ani și își sărbătorea centenarul. Își pregătea însă, în același timp, și lichidarea.

Cum treceam zilnic pe la anticariat, am descoperit la un moment dat o carte despre care ne vorbise asistentul Gheorghe Agavriloaie, la proseminarul de literatură română: G.Dem. Teodorescu, *Poezii populare* (București, 1885). Mă bucuram, cu fiecare ocazie cînd o vedeam în raft, că n-a cumpărat-o altcineva, deși prețul ei mare nu-mi permitea să sper că aş putea-o achiziționa vreodată. Costa 1000 de lei, ceea ce reprezenta masa mea, la cantină, pe două luni de zile.

De obicei întîrziam mult prin anticariat. Mă urcam pe scară și cercetam toate rafturile, pline de surprizele cele mai neașteptate. Cum nu scăpam ocazia și mă opream, de fiecare dată, în fața raftului unde se găsea cartea „mea”, nu i-a fost greu bătrînului Șaraga să observe că am pus ochii pe ceva și a început să mă „ispitească” în fel și chip. La început nu i-am dat nici un răspuns; mă făceam că nu înțeleg ce spune. Dar la un moment dat n-am mai putut rezista insistențelor lui și i-am confirmat presupunerea:

- Da, am pus ochii pe o carte, dar nu vă pot spune pe care.
- De ce?
- Fiindcă prețul ei, de 1000 de lei, depășește cu mult posibilitățile mele de cumpărare.

Am mai schimbat cîteva vorbe și am plecat. Dar în ziua următoare eram din nou la anticariat. Bătrînul a început iar să mă ispitească:

- Acum cred că poți să-mi spui despre ce carte e vorba.
- N-am ce să vă spun din moment ce nu pot oferi nici un sfert din prețul ei.

După alte cîteva zile, dialogul a fost reluat:

- Nu mi-ai spus ce preț îmi poți oferi pe carte.
- Suma de care dispun eu nu-i de natură să ducă la un acord între noi, i-am răspuns eu.

– Nu poți să știi dumneata lucrul acesta. Te văd pasionat pentru carte, dornic de a deveni proprietarul ei. Vreau să ți-o dau în amintirea lichidării anticariatului nostru. Dă-mi un preț simbolic.

- Nu vă pot oferi decît o sută de lei. Aceasta este suma maximă de care dispun, motiv pentru care v-am ascuns dorința mea atîta vreme.

– Bine, a dumitale să fie. Cine știe, cu pasiunea de care dai dovadă nu se poate să nu răzbești în viață, să nu ajungi să scrii și, poate, să-ți aduci aminte și de mine cumva.

A mai spus câteva cuvinte pe care eu aproape că nu le-am mai auzit de bucurie că izbutisem să-mi procur cartea. A luat ștampila comemorativă, a aplicat-o pe foaia de titlu interior și mi-a pus cartea în mână. Era ziua de 31 martie 1934. „Mărțișorul” meu așteptat atîta vreme întîrziase o lună încheiată; mi se dezvăluia în chiar ultima zi a lunii. Dar prețul lui adevărat îmi compensa toate așteptările. Momentul respectiv nu-l pot uita. Și iată că, după 60 de ani, a venit vremea să-i mulțumesc în scris bătrînului Șaraga pentru generozitatea lui, pentru bucuria pe care mi-a procurat-o în primul meu an de studenție.

Cartea a fost considerată pierdută la un moment dat din cauză că o dusesem acasă, în Transilvania, și, în anii triști de după dictatul de la Viena, biblioteca mi-a fost vămuită și am pierdut aproximativ 2000 de cărți. Chiar îmi luasem gîndul de la ea și, între timp, mi-am procurat alt exemplar. Dar exemplarul respectiv nu s-a pierdut și am putut reproduce într-o copie, la xerox, atît ștampila comemorativă, cît și semnătura studentului din anul I. [...] Exemplarul respectiv se găsește acum în fondul de carte de la Casa Pogor, unde am donat-o, cum se poate dovedi cu adresa nr. 715 din 14 iulie 2000.

George Pînzaru nu dispunea de un local propriu pentru anticariatul lui. Toată zestrea îi era adăpostită într-o tarabă de formă aproape cubică, de înălțimea unui metru, instalată în fața cinematografului „Trianon” („Republicii” de astăzi), în actuala grădină a restaurantului „Iașul”. Așa cum tinerii de azi fac coadă, în sezonul cald, pentru a-și lua o halbă de bere, noi ne îngrămădeam în fața acelei lăzi, acoperită cu tablă, să nu pătrundă apa la cărți în vreme de ploaie, ca să vedem ce surprize ne mai oferă prietenul nostru.

De la început m-a impresionat la George Pînzaru marea lui încredere în oameni, dorința de a ne întinde o mîină de ajutor nouă, studenților. M-am întreat, de multe ori, ce l-a determinat pe omul acesta, care ne depășea, sub raportul vîrstei, doar cu șase ani, să alerge zi de zi nu atît din dorința de a cîștiga parale, cît din nevoia de a ne face nouă o bucurie. Dispunea de mijloace materiale cu totul modeste. Am aflat, nu peste multă vreme, că obținea cărțile pe care ni le oferea pe datorie, de la diverși cunoscuți, rămînînd să le achite numai după ce le „desfăcea”. Împotriva acestui fapt, își permitea să-ți acorde credit cînd nu aveai bani, chiar dacă te vedea pentru prima dată. În plus, găsea totdeauna o broșură sau un număr de revistă pe care ți le oferea sub formă de „supliment” la cumpărătura făcută.

Este greu să înșir aici toate cărțile procurate cu ajutorul lui, dar câteva voi aminti, totuși, fără să încerc un criteriu absolut valoric al lor. Unele au valoare în sine, determinată de calitatea execuției ori de vechimea ediției. În această categorie aș pomeni *Albumul literar* din 15 martie 1886, în paginile căruia a fost publicată pentru prima dată poezia lui Eminescu *Nu mă înțelegi* (p. 9–10) și *Almanach literar ilustrat* II, 1887, în care s-a retipărit *Luceafărul* (p. 26–38). Este vorba de o variantă a capodoperei eminesciene, de care nimeni n-a vorbit undeva, nici n-a fost menționată de cineva, pînă la apariția *Bibliografiei Mihai Eminescu 1866–1970*, București, 1976, cum am arătat în articolul *Luceafărul (O „variantă” nesemnaltă de specialiști)*, în „Cronica” din 1 aprilie 1983, p. 4, col. 1–4 (reprodus în *Istrate* 1987: 299–303). Unele cărți prezintă o importanță deosebită prin diversele

însemnări datorate fie autorului însuși, fie unor cititori neobișnuiți. Printre acestea aş pomeni *De obşte gheografie*, 1795, de Amfilohie Hotiniul, cu adnotările lui Ibrăileanu. Tot așa, unele traduceri ale lui Beldiman, din anii 1818 sau 1820, cu adnotările aceluiași Ibrăileanu. Un loc aparte ocupă, apoi, un exemplar din *Gramatica elementară* a lui A. Philippide, cu adnotările autorului (descriș în Istrate 1983: 55–58), *Scrisorile de la Bistrița* (ediția franceză!), exemplar oferit cu autograf lui A. Philippide, ca și cartea lui Leca Morariu, cu texte istororomâne, sau unul din volumele marelui lingvist italian Carlo Tagliavini. Numeroase ediții rare, ca *Ion Vodă cel Cumplit*, de B.P. Hasdeu, ediția I, poeziile lui Hrisoverghi, în ediția din 1843, cu prefața lui Kogălniceanu, volumul *Dreptate* al lui Vlahuță, ediția 1914, cu autograf doctorului Vlahuță, nepot al scriitorului, cele mai multe dintre cărțile lui Bolintineanu, în ediții originale. Ediții rare din opera lui Heliade Rădulescu, Conachi, Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, Nicolae Filimon, Ion Ghica, Duiliu Zamfirescu, Barbu Șt. Delavrancea, aproape toate cărțile lui Coșbuc în ediție princeps, ediția princeps, splendid ilustrată, a cărții lui Jules Verne, *Castelul din Carpați*, numeroase traduceri apărute în secolul al XIX-lea etc. O mențiune specială se cuvine pentru o serie de cărți, de dimensiuni reduse, cum este *Muza de la Burdujăni*, a lui Costache Negruzzi, ori *Munții* lui Demostene Botez, 1918, cu o prefață semnată de Ibrăileanu, sau mai ales edițiile liliput ale *Luceafărului* lui Eminescu, din anii 1933–1936, cele mai mici cărți din câte s-au tipărit vreodată în țara noastră. Am lăsat în mod intenționat la urmă două cărți de o importanță deosebită nu numai prin valoarea lor, cât mai ales prin raritatea care le face ca și necunoscute pentru cei mai mulți dintre cititori. Este vorba de teza de doctorat a lui Ibrăileanu (1912) și de prima ediție a scrierilor lui Hogaș, apărută în același an, cunoscute doar în două și, respectiv, trei exemplare. Teza lui Ibrăileanu, din care mai deținea un exemplar Al. Piru și colegul nostru Gh. Hîncu, din Galați (decedat acum câțiva ani), nu se cunoaște decît în aceste trei exemplare.

Ediția I din scrierile lui Calistrat Hogaș, *Pe drumuri de munte*, apărută în 1912, a fost utilizată de Vladimir Streinu la alcătuirea celei pe care ne-a dat-o el însuși, în Editura Fundațiilor Regale (1944, 1947), dar exemplarul respectiv nu se mai știe unde se găsește, și ultima editoare a lui Hogaș, Daciana Vlădoiu, nu l-a cunoscut. Singurul exemplar din această ediție, care poate fi consultat, este cel din proprietatea mea (vezi relatarea pe care am făcut-o asupra acestei cărți în Istrate 1993a: 50–54 și apoi în Istrate 1997: 12–13).

Aceste două cărți, pe care nu le-au văzut decît doi-trei specialiști de prin anii '20 înapoi, au stîrnit unele discuții care nu se întemeiază pe constatări personale. S-a afirmat că ele au fost retrase din comerț din cauza numărului mare de greșeli de tipar pe care le conțineau, fără să se țină seama că, în ce-l privește pe Hogaș, nu se prezintă mai bine nici ediția din 1914, ale cărei pagini corespund perfect cu ale celei din 1912 și în care se mențin majoritatea greșelilor din textul incriminat și, în plus, se mai adaugă și altele.

În privința tezei de doctorat a lui Ibrăileanu, critica respectivă nu are nici un temei. Am recitit-o, cu atenție deosebită, și n-am găsit în cele 205 pagini ale ei decît o singură greșeală de tipar, și aceea nesemnificativă: *contradictorii* în locul lui *contradictorii* (Ibrăileanu 1912: 8).

O altă carte care suscită interes este cea intitulată *Cîntece și versuri alese din cei mai buni scriitori români*, apărută la București la Institutul de Arte Grafice Karol Göbl, I.St. Rasidescu, Strada Doamnei, 16, anul 1911, scrisă în alfabet rusesc, nu chirilic, în care ni s-ar fi părut mai potrivit, pînă la un punct. Nu știu dacă s-au mai imprimat sau nu și alte cărți cu acest alfabet, în vremea aceea. Cineva s-a gîndit să pună în mîna basarabenilor, după o sută de ani de stăpînire rusească peste Prut, o antologie de poezie românească de la Miorița, cu alte reproduceri din mai multe colecții de poezii populare (Alecsandri, Bibicescu, Elena Sevastos, Miorn Pompiliu, Simion Florea Marian, basarabeanul George Madan, pînă la clasicii Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Bolintineanu, Eminescu, Coșbuc, Al. Vlahuță ș.a.). Alcătuitorul cărții este basarabeanul George Madan, dar numele lui nu este indicat nicăieri, din prudență. Într-o ediție anterioară, apărută în anul 1904, ne este indicat numele alcătuitorului antologiei (vezi Istrate 1993b: 28)².

Să mai semnalăm prima traducere a lui *Hamlet, Principele Danemarcei*, datorată lui D.P. Economu și apărută la București în Imprimeria lui Ferdinand, 1855, 127 de pagini (vezi prezentarea pe care am făcut-o acestei cărți în Istrate 1994: 14). Efectuată din limba franceză, traducerea conține numeroase neologisme care nu și-au găsit totdeauna forma cea mai potrivită, după cum altele nu s-au păstrat în limba literară de mai tîrziu (*amoare, confîă, demembrement, devuement, fană, fatigat, inchiitudine, înfatigabil, inorant, jaluz, mervelios, moviment, ornă, pasă* pentru *trece, veritate* etc.). Preferința traducătorului pentru pluralele în *-e*, în locul celor în *-uri*, marchează oarecare nesiguranță care nu era numai a lui (*atace, discurse, disguste, gaje, geste, role, tumulte, verse*). Această formă de plural ține locul, uneori, și lui *-ii*: *augure, omagele*. În sfîrșit, nesiguranța traducătorului se mai poate deduce și din întrebuintarea unor adverbe de tipul *alternativamente, bruscemente, cordialmente, procesionalmente*, preluate din limba franceză, unde sînt extrem de numeroase, ca, de altfel, și în limbile italiană și spaniolă. În limba noastră, numărul lor este infinit mai redus și nu toate cele pe care le întîlnim în diverse texte din secolul al XIX-lea au ajuns pînă la noi, cum se poate constata și din puținele exemple de mai sus, din care s-a definitivat, în limbă, doar *cordialmente*.

Din franțuzește a tradus și Grigore Pleșoian *Istoria Genovevei de Brabant*, apărută la București, la Librăria Rumânească a D. Iosif Romanov și tovarășie, în anul 1838.

Să mai semnalăm apariția, la Vălenii de Munte, în 1910, a cărțiței *Poezii români de supt stăpînire rusească* (Antioh Cantemir, C. Stamati, I. Sîrbu) și a poemului istoric *Dumbrava Roșie*, a lui Alecsandri, apărut la Iași, în Tipo-Litografia Națională, 1872. Nu uit prima ediție a *Poveștilor* lui Creangă (Iași, 1890), după cum se cuvin menționate unele antologii sau manuale școlare în care au fost introduse unele poezii ale lui Eminescu: *Parnasul român* (Brașov, 1892); *Antologie*, cu o prefață de N. Beldiceanu (Iași, Șaraga, 1893); *Carte de cetire* de M. Pompiliu și I. Paul (Iași, Editura Tipografiei „Dacia”, 1897).

Numărul cărților achiziționate pe vremuri prin anticariate este foarte mare și nu poate fi vorba de o înșirare completă a lor. Ne mărginim doar la o listă selectivă.

² Un articol cuprinzător asupra activității, pe mai multe planuri, a lui G. Madan ne-a dat Vasile Badiu (1994: 71–78).

Reţin atenţia mai multe albume, printre care îl voi pomeni pe cel macedo-român, apărut prin grija lui V.A. Urechia, în anul 1880, la Bucureşti. La alcătuirea lui şi-au adus contribuţia o serie de scriitori şi oameni de cultură, din ţară şi de peste hotare, în frunte cu V. Alecsandri, Ion Creangă, B.P. Hasdeu, Fr. Miklosich, Emil Picot, Fr. Mistral, Iacob Mureşianu, S.Fl. Marian, Veronica Micle, Petre Ispirescu, Matilda Cugler Poni. Cred necesară reproducerea celor câteva rânduri ale lui B.P. Hasdeu referitoare la controversa dintre istorici şi filologii străini în privinţa locului pe care s-a format poporul român:

Ungurii asigură că Românii sînt venetici în Dacia lui Traian, trecuţi acolo de peste Dunăre; Grecii pretind, din contra, că Românii sînt străini în Dacia lui Aurelian, veniţi acolo din regiunea Carpaţilor. Ungurii ne împing spre sud; Grecii ne trimet la nord. Lăsându-i să discute controversa genetică, Românul stă bine înfîpt în ambele Dacii (Urechia 1880: 51).

Merită, de asemenea, să fie evidenţiat *Chanson bessarabienne* (Urechia 1880: 47), pentru sublinierea făcută acolo că numele Prutului irită toate inimile românilor.

N-am menţionat numeroasele cărţi de ştiinţă, originale sau traduceri, cum ar fi *Istoria naturală* a lui J.Ch. Cihac, apărută la Iaşi în 1837, sau *Minunile naturei, conversaţiuni asupra diferitelor obiecte interesante din ştiinţele naturale, fizică, chimie şi astronomie*, compuse de Julius Barash, în trei volume (Bucureşti, 1852).

Nu l-am pomenit nici pe A.D. Xenopol, cu *Istoria românilor*, în mai multe volume, cu *Istoria partidelor politice* şi cu *Études historiques sur le peuple roumain* (Iaşi, 1888), nici pe Aron Pumnul, cu cele patru volume (în şase părţi!) ale *Lepturariului românesc cules din scriptorii români* (Viena, 1862–1865), nici pe Ion al lui G. Sbiera, cu cartea *Aron Pumnul. Voci asupra vieţii şi însemnătăţii lui*, apărută la Cernăuţi, în anul 1889, nici volumul aceluiaşi autor, *Familiea Sbiera, după tradiţiune şi istorie. Amintiri din viaţa autorului*, apărut tot la Cernăuţi, în anul 1899. Volumul este oferit, cu un autograf, „Iubitului meu văr primariu, domnului Grigoriu T. Iliuţ, spre amintire de la autor Dr. I.G. Sbiera”. Şi Pumnul, şi Sbiera erau latinişti, cum se ştie, dar, împotriva acestui fapt, cărţile sînt scrise într-o ortografie care are numai *î* şi *sînt, sîntem*, şi niciodată *â* sau *sunt, suntem*.

O menţiune specială trebuie făcută pentru cartea lui C. Stere, *Marele război şi politica României* (Bucureşti, 1918) şi pentru cea a lui Ion N. Nistor, *Istoria Basarabiei* (Cernăuţi, 1923).

Cu toată bogăţia anticariatelor din Iaşi, *Poeziile* lui Eminescu, în ediţia din 1883, n-au putut fi văzute niciodată. Această ediţie nu exista nici în Biblioteca Universităţii, după cum nu se găsea nici în alte biblioteci din Iaşi. În schimb, din ediţia a doua (1885) am putut să-mi procur două exemplare. Ediţia principeş aveam s-o descopăr la colegul meu de facultate D. Florea-Rarişte, care mi-a şi împrumutat-o, pe vreo două săptămîni, în vederea comparării textului cu cel din ediţia scoasă de G. Călinescu, în anul 1938. Exemplarul cu notările mele şi cu indicarea ordinii poeziilor, în ediţia Maiorescu, îl am încă, nu s-a pierdut. Colegul meu achiziţionase cartea de la A.C. Cuza, care scrisese cîteva cuvinte pe ea pentru fiul său, Gheorghe.

După război, Florea Rarişte, stabilit între timp la Cluj, mi-a spus la un moment dat: „dar n-am avut „curajul” să duc gîndul mai departe; mă temeam să nu-l

jignesc pe colegul meu, deși eram dispus să-i ofer un preț cu mult mai consistent decât cel pe care avea să-l obțină din partea altuia. Am încercat mari emoții când am auzit că a vândut-o; mă temeam să nu i se piardă urma. M-am liniștit însă când am aflat că ea a intrat în fondul Bibliotecii Universității din Cluj, unde și-a găsit cel mai bun plasament posibil.

Un alt exemplar din ediția princeps a *Poeziilor* lui Eminescu este cel de care s-a ocupat Șerban Cioculescu într-un articol publicat după moartea autorului, intitulat *Amintiri literare bucureștene* (vezi Cioculescu 2006). După ce a vorbit despre mai mulți anticari din București, s-a oprit la

Doi profesori, G. Cardaș și G. Potra, [care] deschiseseră și ei anticariate pe numele soțiilor, primul la Casa Anticariatelor, al doilea în coasta ei, cu cele mai rare și scumpe cărți și documente. La G. Cardaș, în absență, venise, prin 1942, un tânăr, oferind spre vânzare soției profesorului un exemplar de trei ori rar, ediția princeps a *Poeziilor* lui Eminescu, legată în pergament, cu inițialele fostului suveran și cu semnătura autografă a lui Mihai Eminescu. Cerea un preț exorbitant: o sută de mii de lei. Pus să vorbească la telefon cu G. Cardaș, acasă la el, acesta s-a oferit să vină la anticariat, dar tânărul, politicoș, a pretins că datoria lui era să se deplaseze, că va lua un taxi și-i va prezenta cartea.

– Cum nu l-ai văzut dumneata, îmi spunea cu o mare părere de rău Cardaș, nu l-am văzut nici eu. S-a răzgândit. Se vede că s-a temut să nu-i rețin cartea cu forța.

Presupun că era un fost legionar, că furgăsise cartea și că a socotit mai prudent să nu dea ochii cu Cardaș. Oricum ar fi, era singurul exemplar al cărții semnat de marele poet, la cererea lui A.C. Cuza, care apoi l-a dăruit regelui, în legătura cuvenită.

Ce s-a întâmplat, totuși, cu acest exemplar? Mai există pe undeva sau i s-a pierdut urma? Mai poate spune cineva ceva în legătură cu el?

Cu ajutorul lui Pînzaru am reușit să-mi completez colecția revistei „Viața românească”, de la primul număr (1906) pînă în anul 1930. El mi-a procurat aproape 400 de numere din revista „Bilete de papagal” și peste 40 din „Cronica” (1915), inițiate și conduse, amîndouă, de Tudor Arghezi. Tot prin el au intrat în biblioteca mea publicațiile moldovenești „Versuri și proză”, al cărei titlu, la început (1911), era numai „Versuri”, și cele 45 de numere din „Însemnări literare” (1919), apărute sub conducerea lui Sadoveanu și Topîrceanu, sau mai vechile „Spicuitorul moldo-român”, „Curier de ambe sexe”, „Dacia literară”, „Magazin istoric pentru Dacia”, „Arhiva românească” a lui Kogălniceanu, precum și „România viitoare” de la Paris (1850), cu controversata *Cîntarea României*. La toate acestea se mai adaugă „Contemporanul” (vechi!), „Lamura”, cu unele poezii de tinerețe ale lui Lucian Blaga, „Cuget românesc”, cu articolul atît de subiectiv și de nedrept al lui Arghezi împotriva lui Rebreanu, și încă multe altele. O achiziție aparte o reprezintă un număr special din revista „Viața românească” (nr. 7 din anul 1909), difuzat sub titlul „Primăvara”, cu coperta schimbată, destinat cititorilor din afara hotarelor țării noastre, celor din Transilvania și Bucovina, unde revista nu putea pătrunde cu numele ei adevărat. Cu titlul de mai sus, „Primăvara”, a ajuns marea publicație ieșeană la Năsăud, unde poate fi văzută pînă azi colecția anilor 1909–1911. Exemplarul achiziționat de mine provine din Bucovina și a fost descris, în mai multe rînduri, în articolele mele de istorie literară.

Dintre cărţile unor scriitori moldoveni tineri am reţinut placheta de debut a lui Demostene Botez, *Munţii* (1918), cu prefaţa lui Ibrăileanu, la care vom adăuga prima ediţie de *Parodii originale* a lui G. Topîrceanu (1916) şi volumul de debut al lui Al.A. Philippide, *Aur sterp* (1922), iar dintre cărţile rare din secolul trecut, ediţia mică a *Poeziilor* lui Grigore Alexandrescu, apărută la Iaşi în anul 1842, *Cîntece şi plîngeri* a lui Bolintineanu, imprimată tot la Iaşi în 1852, importante, amîndouă, printre altele, prin influenţele moldoveneşti care s-au strecurat în limba lor. În cazul ediţiei lui Grigore Alexandrescu vom menţiona şi frecvenţa relativ mare a conjuncţiei slave *i* în locul latinescului *și* (*Toporul i pădurea, Boul i viţelul, Cînele i căţelul* etc.). Să încheiem deocamdată lista cu prima ediţie a *Poeziilor* lui Conachi (1856), cu *Păcatele tinereţelor* (1857) a lui C. Negruzzi şi cu *Ciocoi vechi şi noi* (1863) a lui Nicolae Filimon.

La anticariatul lui George Pinzaru am făcut cunoştinţă cu George Lesnea, cu care am avut şi cea dintîi convorbire pe teme literare. Îmi amintesc cum, la entuziasmul manifestat de mine pentru poezia lui Al.A. Philippide, el mi-a ripostat cu credinţa nestrămutată în versul clasic. I se părea că autorul *Aurului sterp* şi al *Stîncilor fulgerate* s-ar fi abătut de la nişte norme pe care el le credea de neînlocuit. Dar pe mine mă atrăgea tocmai abaterea de care se ferea Lesnea, şi apoi mai era şi o problemă de sentiment. Nu puteam uita că la cea dintîi emisiune radiofonică pe teme literare, în anul 1928, i-am ascultat citind din producţia proprie pe Al.A. Philippide şi pe Ion Pillat. Că primul mi-a rămas în minte cu poezia *Frontispiciu*, cu care se deschide volumul *Stînci fulgerate*: „Mi-am plăsmuit un suflet de ţandări de bolid,/ Aerian şi aspru, cu nostalgii de vid./ Sori strînşi şi-au stors cenuşa din hăuri să închege/ Năpraznicele aşchii de mii de ani pribeg”. Ion Pillat a citit, dacă nu mă înşel, ceva din volumul *Biserica de altădată*, dar n-aş mai putea spune precis ce anume.

Prima carte a lui George Lesnea, *Veac tînăr*, am procurat-o de pe o tarabă a unui negustor din Piaţa Sfîntul Spiridon.

Pe Strada Brătianu (actualul Bulevard al Independenţei) era anticariatul lui **Löbel**, total neorganizat, ca proprietarul însuşi. Într-adevăr, evreul acesta avea nişte manifestări de-a dreptul curioase. Suspecta pe toată lumea care-i deschidea uşa şi ţipa ca un apucat. De la el am cumpărat un exemplar din dicţionarul spaniol-francez al lui Vicente Salva, pe care aveam să-l dezgrop, după război, de sub ruinele casei în care am locuit (Stradela Sărărie, nr. 40), aşa cum am procedat şi cu *Etymologicum Magnum Romaniae*, al lui B.P. Hasdeu şi cu alte cîteva cărţi rare. Am mai găsit acolo, de asemenea, peste zece volume din traducerile, româneşti şi franţuzeşti din literatura lui Blasco Ibanez.

Imediat după război, anticariatele se alimentau din bibliotecile abandonate ale celor care şi-au părăsit casele şi s-au refugiat din calea tăvălugului războiului. Surprizele erau dintre cele mai neaşteptate. La **Lungu**, pe Lăpuşneanu, în imediata vecinătate a Cinematografului Tineretului, la **Ackerman**, în localul restaurantului „Iaşul”, în partea de sus, unde este acum intrarea în numitul restaurant³, la **Enaida**, pe Brătianu, vizavi de Spitalul Sfîntul Spiridon, în faţa statuii lui Miron Costin, în clădirea de la colţul străzilor Cuza-Vodă cu Dobrogeanu-Gherea, ori la Hala Centrală,

³ Ackerman iniţiase, la un moment dat, şi un început de editură, unde au şi apărut două-trei cărţi, dintre care şi una a lui Tudor Arghezi: *Manual de morală practică*, Iaşi, Pygmalion, 1946.

unde am găsit ediții rare din opera lui Alecsandri (*Balade*, 1852; *Doine și lacrimioare*, 1853; *Repertoriu dramatic*, 1852; *Opere complete*, 1875, patru volume), din cea a lui Delavrancea (*Între vis și viață*, 1893; *Sultănică*, 1885; *Trubadurul*, 1887; *Apus de soare*, 1909), din cea a lui Duiliu Zamfirescu (*Fără titlu*, 1883) ori a lui Alexandru Vlahuță (*Poezii*, 1887; *Iubire*, 1893; *Clipe de liniște*, 1907; *File rupte*, 1909; *Dreptate*, 1914, aceasta din urmă cu următorul autograf: „Iubitului meu nepot, Dr. E. Vlahuță – îi doresc dreptate”. A. Vlahuță, Dragosloveni, 1 Ianuar 1915).

O mențiune specială vom face pentru *Poeziile* lui Eminescu, ediția C. Botez (1933), exemplar tipărit „pentru dl Ibrăileanu”, cum ni se spune pe pagina a doua a copertei din față, și altă mențiune pentru exemplarul, cu poveștile „corozive” ale lui Creangă, incluse doar în 50 de exemplare din ediția Kirileanu (1939), dintre care trei au fost aduse la Iași, de către același George Pînzaru, și distribuite profesorilor Vasile Climescu, de la matematici, lui Gheorghe Agavriloaie și mie.

Două dintre cărțile lui Sadoveanu sînt împodobite cu autograful scriitorului, și anume *Un instigator* (1912): „Lui G. Ibrăileanu cu dragoste de prietin adevărat, 14 Fevr. 1912, Folticeni” și *Priveliști dobrogene*: „Lui Mihai Codreanu, cu prietinie, 17 Martie 1914, F.”.

Eugen Lovinescu este și el prezent, cu un autograf, în biblioteca mea, pe una dintre primele lui lucrări, pe care numai foarte puțină lume o cunoaște (*O chestie de sintaxă latină*, București, 1904). Dedicăția respectivă e din două părți, și anume: „Domnului Sava, profesor la Liceul din Botoșani” (pe coperta exterioară) și „Prinos neînsemnat de stimă”, Eugen Lovinescu, B. 1904, IV, 12 (pe cea interioară).

Nu lipsește nici cunoscutul lingvist italian Carlo Tagliavini, care i-a oferit lui Philippide cartea sa *Rassegna delle pubblicazioni periodiche e recensioni*, apărută la Roma în 1928, cu următorul autograf: „Al prof. A. Philippide rispettosu omagi, C. Tagliavini”, și nici J.B. Hétrat, care semna, în anul 1901, pe volumul *Texte alese din scriitorii francesi ai secolului al XVIII-lea*, autograful: „Au poète Al Vlahuță, hommage affectueux, J.B. Hétrat”.

Dar autografele existente pe cărțile achiziționate prin anticariatele din Iași de pe vremuri sînt mult mai numeroase. Ele provin de la autori de toate categoriile, din mai multe domenii de activitate, și unele dintre ele, cel puțin, prezintă interes pentru raporturile dintre diferiți scriitori, după cum altele pot interesa istoria literară însăși.

De la anticariatul **Eneida**, de pe strada Brătianu (din fața Spitalului Sfîntul Spiridon), am achiziționat revista ieșeană „Buciumul român” (1877), în care s-a publicat pentru întâia dată *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu, iar de la Atanasie Gheorghiu (de la capătul de sus al străzii Lăpușneanu), din clădirea în care fusese instalată mai înainte (înainte de război!) librăria Cartea Românească, am cumpărat *Codicele voronețian* (1885), *Literatura populară* a lui M. Gaster (1883), precum și broșura lui Alexandru Marcu, *Un pittore romeno all'Academia di S. Luca, Giorgio Tatarescu*, cu un autograf acordat lui M. Sadoveanu: „Domnului M. Sadoveanu, în semn de înaltă stimă și admirație. Alexandru Marcu, Roma, 26 noiembrie 1923”.

În localul respectiv a funcționat, la un moment dat, în timpul războiului, celebrul restaurant al lui Muțu, frecventat de scriitorii Sadoveanu, Mihai Codreanu, G. Topîrceanu, Ionel și, mai ales, Păstorel Teodoreanu, pe care eu însumi l-am văzut, de mai multe ori, intrînd sau ieșind de acolo. Într-o asemenea ocazie, cînd el a ieșit foarte bine dispus de la Muțu, am avut o convorbire plăcută cu el în fața

Căminului Păcurari, unde locuiam eu. Patronul restaurantului cunoştea cele mai intime preferinţe ale scriitorilor care-l frecventau. Ştia ce soi de vin preferă fiecare şi căuta să le satisfacă toate pretenţiile, motiv pentru care se şi bucura nu numai de mare încredere, ci şi de multă simpatie în rîndurile lor. Faptul se verifică prin mărturisirea lui Sadoveanu însuşi, care, în bucata intitulată *Filosofie*, scrie textual:

Ne-am întîlnit a doua zi sara la Muţu Podgoreanu. Unii ieşeni îşi mai aduc poate aminte de această crîsmă modestă de pe Strada Lăpuşneanu. O fleică bună la grătar se putea consuma şi în altă parte în bătrîna capitală a Moldovei, însă vin mai bun decît la Muţu nu se putea găsi nicăiri (Sadoveanu 1946: 52; cf. şi Sadoveanu 1959: 118–119).

Muţu şi-a încheiat viaţa în mod tragic: a căzut victimă pogromului din 1941, cum iarăşi ne informează Sadoveanu în aceeaşi bucată.

Dintr-o tarabă din Hala Centrală am achiziţionat *Psaltirea scheiană*, ediţia Ion Bianu (Bucureşti, 1889), precum şi cartea lui I. Peltz, *Calea Văcăreşti*, pe care o aveam, de fapt, dar n-am putut renunţa la frumosul autograf cu care era împodobit acest exemplar, autograf pe care îl reproduc, în continuare: „Celui mai strălucit şi mai reprezentativ scriitor român, Domnului M. Sadoveanu, în semn de înaltă stimă şi admiraţie. Alexandru Marcu, Roma, 26 noiembrie 1923”.

La fel am procedat şi cu cartea lui Octav Botez, *Note pe marginea cărţilor*, pe care de asemenea o aveam şi am mai cumpărat-o o dată numai pentru autograful autorului.

În haosul din anticariatul lui Löbel de pe Strada Brătianu am descoperit lucrarea lui Al. Rosetti, *Le mot*, cu următorul autograf: „Domnului G. Călinescu, cu mare afecţiune”, iar din cel din faţa statuii lui Miron Costin, în imediata apropiere a notariatului de stat (în colţ cu Strada Cuza-Vodă), am cumpărat cele două volume din *Chrestomatia română* (1891) a lui M. Gaster.

Am mai procurat, din anticariatele din Iaşi, aproape toate cărţile lui Simion Florea Marian, ca şi ediţiile poeziilor lui Coşbuc, de la *Fulger* (1887), *Pe pămîntul Turcului* (1886), *Blestem de mamă* (1886), apărute la Sibiu, în Biblioteca „Tribunei”, la *Balade şi idile* (1893), *Fire de tort* (1896), *Antologie sanscrită* (1896), *Aeneis* (1896), *Sacotala* (1897), *Povestea unei coroane de oţel* (1899), *Războiul nostru pentru neatîrnare* (1899), *Ziarul unui Pierde-Vară* (1902), *Georgice* (1906), *Parmeno* (1908), *Don Carlos* (1910).

O menţiune specială trebuie să fac aici asupra cărţii lui A.M. Marmontel, *Belisarie*, care s-a bucurat de mai multe traduceri în limba română. A vorbit despre ea şi despre influenţa pe care a avut-o în introducerea unor idei noi în literatura noastră. D. Popovici, atît în *Ideologia literară a lui Ion Heliade Rădulescu* (1935), cît şi în *La littérature roumaine à l'époque des lumières* (1945).

Am găsit la anticariatele din Iaşi nu numai traducerea efectuată de Alexandrina Maghieru, apărută la Bucureşti, în Tipografia lui Eliade, în anul 1844, ci şi o ediţie franceză, apărută la Lausanne, în Elveţia, la 1771.

Am mai achiziţionat toate volumele de versuri ale lui Octavian Goga: *Poezii* (1906), *Ne cheamă pămîntul* (1909), *Din umbra zidurilor* (1913), *Cîntece fără ţară* (1916), precum şi volumele de proză politică *Însemnările unui trecător* (1911), *Mustul care fierbe* (1925), ori cel cu conferinţele culturale sau literare, *Precursori* (1930).

Printre cărțile achiziționate de prin anticariate, după 1944, voi menționa ediția de *Poezii* de Eminescu (1938), adnotată de editorul Călinescu. Alte cărți cu însemnări și adnotări ale lui Călinescu sînt o ediție a poeziilor lui G. Bacovia și *Memorialul* lui Mihai D. Ralea. Despre toate am dat informații într-un articol publicat în „Cronica” din 25 mai 1984, p. 5, col. 1–4, intitulat *Cărți adnotate de G. Călinescu*.

Cele două volume din opera lui Calistrat Hogaș, apărute la Editura Fundațiilor Regale, în anii 1944, 1947, sub îngrijirea lui Vladimir Streinu, au fost adnotate de Șerban Cioculescu în vremea cînd acesta a funcționat la catedra de literatură română de la Universitatea din Iași.

De unele cărți se leagă niște amintiri dintre care desprind una pentru cititorii mei. Profesorul Gorge Pascu, titularul catedrei de literatură română veche, își publica lucrările în editură proprie. Convenea cu tipografia și ridica tot tirajul, pentru a-și face singur producția. Cărțile aveau prețuri ridicate și, din cauza aceasta, nu toți studenții puteau să și le procure pe această cale. Eu reușisem să-mi cumpăr, încă în primul an de facultate, de la studenții mai vechi, volumele referitoare la istoria literaturii vechi (secolele XVI, XVII și XVIII, acesta din urmă în trei volume separate: cronicarii moldoveni și munteni, ardelenii, cu Școala Ardeleană și broșura privitoare la activitatea lui Dimitrie Cantemir). Mi-am procurat, de asemenea, dicționarul macedoromân. În anul al doilea însă aveam nevoie și de *Sufixele românești*, carte apărută în 1916 și devenită foarte rară. De acasă de la autor puțini studenți își puteau permite să o cumpere; costa 500 de lei, ceea ce echivala cu masa noastră pe o lună. Dar celui care se ducea acasă la Pascu și solicita *Sufixele...* i se mai oferea și „Revista critică”, inițiată și condusă de el. Abonamentul anual la această publicație era de 200 de lei. Ceva mai tîrziu, cînd Pascu editase opera lui Creangă, studenții erau solicitați s-o cumpere și pe aceasta, deci alte sute de lei!

Nu puteam să mă gîndesc la procurarea pe aceste căi a cărților în cauză. Am renunțat la abonamentul la revistă, cu toate că unii studenți din anii superiori pretindeau că lucrul acesta ar putea avea anume consecințe la examene și pîndeam ocazia să mă ajute anticarii. Contam, în primul rînd, pe George Pînzaru. N-a fost nevoie să aștept prea mult și el mi-a procurat și *Sufixele*, și ediția Creangă, în formatul mic din anul 1934; cealaltă, în formatul obișnuit, avea să apară ceva mai tîrziu (1939). Exemplarul din *Sufixe* aparținuse mai înainte lui George Ivașcu și m-a costat doar 50 de lei în loc de 500.

Profesorul Pascu avea obiceiul să se plimbe prin amfiteatru în orele de seminar, și mi-a văzut cartea pe bancă. M-a chestionat de unde o am și n-a scăpat prilejul de a-mi reproșa că, din cauza noastră, a studenților care nu-l sprijinim, el nu poate scoate ediția a doua. Știam că, împotriva vorbirii lui răstite, se calma dacă tu, student, aveai curajul să-i dai un răspuns pe măsură, și i-am replicat:

– Dar dumneavoastră ce ați face, în locul nostru, cu punga noastră, avînd de ales între un exemplar cu 500 de lei și unul cu 50?

– Da! Aveți și dumneavoastră dreptate, mi-a spus, și discuția s-a încheiat fără urmări neplăcute pentru mine.

Dar am și alte amintiri, oarecum de altă natură. Am găsit, la Pînzaru, la un moment dat, *Poeziile* lui Grigore Alexandrescu în ediția rarisimă din 1838, pe care n-o avea atunci nici o bibliotecă din Iași, importantă, între altele, și prin cîteva

particularităţi lingvistice deosebite, nemaiîntâlnite în alte opere literare din epocă, cum ar fi *oichi*, *veiche*, în locul lui *ochi*, *veche*. Nu aveam bani la mine şi l-am rugat pe Pînzaru să mi-o reţină câteva zile. El a stăruit s-o iau şi să-i duc banii mai târziu, când îi voi avea. Dar eu am spus nu şi n-am luat-o. La câteva zile, când am trecut s-o ridic, n-am mai găsit-o. Fusese pe acolo între timp un profesor care a văzut-o şi, deşi i s-a spus că era rezervată pentru mine, a luat-o, zicînd: „Lasă că am să i-o dau eu studentului Istrate”. Dar nu m-am mai înfîlnit cu ea nici atunci, nici mai târziu.

Altădată, la Ackerman, am descoperit *Salba literară* (1857), prima ediţie a prozei beletristice a lui Alecsandri, pe care n-am putut-o achiziţiona din cauza preţului exagerat de mare (5 000 de lei). Mi-a părut rău, se înţelege, cu atît mai rău cu cît acest volum mi-ar fi completat în mod fericit „fondul” Alecsandri, din care, aşa cum s-a putut vedea mai sus, aveam aproape toate ediţiile de bază.

*

N-a fost în intenţia mea să dau o listă completă a tuturor cărţilor achiziţionate prin anticariatele de altădată. Am vrut doar să evoc un aspect al Iaşului din vremea studenţiei mele, când pînă şi unele cărţi recente puteau fi găsite mai repede la anticariat decît la librărie. Am vrut să refac, pentru mulţumirea mea şi a unor colegi de generaţie, atmosfera aceea de încîntare cînd, aproape zilnic, ne întîlneam la una sau la alta din „anticăriile” existente şi, schimbînd impresii, aflam întotdeauna lucruri noi, de natură să ne facă să uităm pentru o clipă grijile apăsătoare ale zilei.

Am stăruit, poate, în unele amănunte din cauză că mi s-a părut că nu poate fi indiferentă circulaţia cărţii, în societatea noastră, la un moment dat, după cum nu poate să nu intereseze ce fel de cărţi aveau căutare într-o epocă în care numărul cititorilor de cărţi româneşti era în vizibilă creştere faţă de cei care preferau, încă, literatura străină. Am vrut, cu alte cuvinte, să subliniez rolul pozitiv pe care l-au îndeplinit anticariatele în promovarea culturii.

Iaşul a fost şi a rămas un oraş al visului. Trecerea pe aici a atîtor mari scriitori şi, în general, oameni ai spiritului, i-a creat o reputaţie pe care n-o mai are nici un alt oraş din ţară. Viaţa ieşenilor nu poate fi imaginată fără literatură şi fără istorie. Oricît ar trăi ei în prezent, sînt în permanenţă surprinşi convorbînd cu trecutul, încercînd să aducă printre ei umbrele fără de moarte care şi-au purtat paşii pe străzile pe care trecem noi astăzi şi ne dirijează, de acolo de unde se vor fi găsin, arătîndu-ne drumul pe care trebuie să-l urmăm. În acelaşi timp, umbrele respective impun o anume atitudine şi un anume mod de gîndire nu numai ieşenilor propriu-zişi ori, în general, moldovenilor, ci şi altor români care au luat, întîmplător, contact cu atmosfera de aici. O mărturie elocventă, în acest sens, poate constitui un articol lui Romulus Dianu (1930: 1), pe care îl reproducem aici:

Este mai pretutindeni o mişcare de dezmoţire, o căutare a spiritului, o reîntoarcere la cele bune, dar nicăiri ca la Iaşi.

Puţine oraşe din ţară şi-au afirmat în concertul manifestărilor de viaţă românească o notă mai personală şi mai accentuată ca Iaşul. E cu neputinţă să treci prin oraşul orgoliului moldovenesc şi să nu observi că în această vie celulă dospeşte o burghezie naţională pe bază de cultură şi de avere şi că niciodată, pe aceste căi, Iaşul nu va înceta să dea artelor, ca şi politicii, elemente dintre cele mai valoroase, mai muncitoare şi mai cinstite. Nicăiri aproape în România nu se mai cunoaşte

sentimentul admirației. Românul nu mai știe să admire. I se pare că e mai interesant și mai inteligent să ia atitudine „contra”. Iașul a păstrat însă generozitățile proprii unei societăți liniștite, ierarhizate și progresiste.

Iată de ce, la vestea mutării din Iași a revistei „Viața românească”, ne-am temut imediat că schimbarea locului geografic va atrage o desfigurare involuntară a spiritului care strălucea în paginile ei. Și temerea persistă.

Iașul însă este sărăcit de o podoabă. Privirile acestei cetăți cu mulți cărturari, știuți și neștiuți, nu se poate să nu fi învăluit cu regret cuibul sfărmat. Cu scriitorii lui, care, ca excelentul prozator de grai românesc Mihail Sadoveanu, exaltează miragiile Iașului sau detestă cordial burghezia ieșeană, ca spiritualul Ionel Teodoreanu, orașul acesta nu abdică de la titlul lui intelectual.

Sînt acolo destule gazete și reviste literare, scrise decent de marea falangă locală, și destule prilejuri pentru ca producția spirituală a Iașului să se desfacă nu numai în ambalaj la București, ci pe loc, între fii, între frați.

Iată de ce știrea că peste câteva zile Iașul va avea o nouă mare librărie, ceva cu totul europeanesc prin eleganță și asortiment, ne-a bucurat, mai ales că invitarea la o asemenea întreprindere a fost făcută editorului de ispravă Ciomei.

Un oraș poate cere să i se dea cărciumi, hoteluri, trotuar, dar să ceară o librărie, o expoziție permanentă a fructului muncii intelectuale din toată lumea, asta e ceva rar, neobișnuit, ceva care cinstește capitala Moldovei și întărește simpatia ce avem pentru Iași, cu un spor de noblețe și de sobrietate, de la care toate provinciile românești ar avea ceva de învățat.

O viziune asemănătoare asupra Iașului ne-a dat și poetul, nemoldovean și el, Ion Minulescu, în *Retrospectivă sentimentală*, din volumul *Nu sunt ce par a fi*, apărut în deceniul al patrulea al secolului trecut, tocmai în perioada anticariatelor mele. Poezia i-a fost dedicată lui Eugen Herovanu, autorul frumosului volum *Orașul Amintirilor*: „Revăd orașul pribegiei mele –/ Neprețuit motiv de inspirație –/ Cu-același Vodă-Cuza, tronînd în piața mare/ Îndurerat de-atîtea vremuri grele.../ Ștefan cel Sfînt și-arată buzduganul/ Cu care-nspăimîntase întreg aliotmanul.../ Miron Costin letopisețu-și scrie/ Cu sîngele Moldovei – izvor de apă vie.../ În jilțul lui, Asachi – poet și fabulist –/ Pledează și-astăzi pentru «curentul latinist».../ În fața teatrului, Vasile Alecsandri/ Se-ntreabă ca Hamlet: «A fi sau... a nu fi?».../ Mihai Kogălniceanu, la Copou,/ Repetă un capitol istoric, veșnic nou.../ Sărmanul Eminescu, într-un cearșaf de baie,/ Și-așteaptă epigonii flămînzi ca să-l despoaie,/ Și-n timp ce turnul Goliei se-ntreabă ce să facă –/ Să-și plîngă gloria defunctă sau să tacă;/ Biserica – minune unică – Sfîntul Sava,/ Ea singură-ți surîde, că-și renoiește slava!.../ Mîhnit de-atîtea regăsiri în mine/ Îmi lăcrimează ochii de ciudă și rușine,/ Și cum n-aud pe nimeni, urîndu-mi «noapte bună»/ Cobor tăcut spre gară, cu Iașii... mîna-n mîna!...” (Minulescu 1939: 324–325).

Pe lîngă unele cărți rare și o serie de periodice cu care nu ți-e dat să te întîlnești de multe ori în viață, anticariatele din Iași ne-au prilejuit, adesea, și surprize de altă natură. În cărțile provenite de la un cunoscut istoric literar clujean, de la un eminent filolog bucureștean ori de la un naturalist ori chimist ieșean, am găsit „uitate” între file scrisori care pot interesa mișcarea noastră culturală, artistică, științifică ori politică, dintr-o anumită perioadă, ca și modul în care s-a reflectat marea unire din 1918 în conștiința unor tineri care se întorceau de pe front încălzii de realizarea marelui vis. Altele ne dezvăluie aspecte noi din viața unor mari

personalităţi ştiinţifice, ca Grigore Moisil, de exemplu, prezent şi el în creionările noastre cu trei scrisori de dragoste care mi-au parvenit tot prin bunăvoinţa lui George Pînzaru.

Să ne oprim, mai întâi, la cartea poştală ilustrată pe care Constantin Motaş i-o trimitea prietenului său, Ionică Botez, coleg la aceeaşi facultate de ştiinţe a Universităţii ieşene. Din cele câteva cuvinte ale lui Motaş („La mulţi ani şi să ne vedem cu bine în România Mare!”), ne putem da seama de temperatura la care se pregăteau să-şi illustreze locurile de muncă tinerii specialişti.

Într-o scrisoare a lui Ion Bianu către Nicolae Drăgan, avem, pe lângă unele informaţii care justifică absenţa filologului bucureştean de la primul congres de specialitate (Iaşi, 1926) şi o apreciere originală pe care i-o face lui Alexandru Philippide, autorul monumentalei lucrări *Originea românilor*.

Bogdan-Duică, la rîndul lui, cerea o serie de cărţi pentru seminarul lui de Istoria literaturii române moderne, de la Universitatea din Cluj.

Un interes deosebit prezintă câteva scrisori ale lui Grigore Moisil, în care învăţatul matematician ne apare în cu totul altă ipostază decît în cele în care l-am putut cunoaşte pînă acuma. Este vorba de viaţa intimă a lui Grigori. Scrisorile sînt adresate domnişoarei Mărioara Neştian, profesoară la Şcoala de Arte şi Meserii, Copou, căsătorită mai tîrziu cu inginerul Casetti. A decedat în iunie 1988 şi înhumarea a avut loc pe data de 15 iunie, la Cimitirul Eternitatea. Scrisorile sînt foarte scurte. Autorului nu-i plăcea vorba lungă. Nu au nici un fel de titlu. Surprinde, ca în tot ce a scris Moisil, claritatea expunerii şi exprimarea directă a sentimentelor, fără nici un apel la metafore şi imagini inutile (le-am reprodus în *Istrate* 1998: 8). Pentru cei care ar dori să cunoască manifestările marelui matematician în afara specialităţii propriu-zise, recomandăm volumele publicate, după moartea lui, de doamna Viorica Moisil (Moisil 1979, Moisil 1989). În cea dintîi, Moisil se dovedeşte a fi un adevărat emul al lui Lucian Blaga în privinţa frumuseţii scrisorilor de dragoste, iar în cealaltă vedem în ce măsură poate contribui familia la succesul, pe toate planurile, pe care îl pot obţine odraslele ei.

Proiectul unei expuneri privind anticariatele din Iaşi l-am purtat foarte multă vreme în minte. El m-a însoţit pretutindeni unde am avut prilejul să discut despre cărţi cu cite un prieten. Am stat multă vreme la îndoială dacă trebuie sau nu să duc proiectul la capăt. Încredinţat, pe de o parte, că lucrul nu-i chiar lipsit de interes, mă gîndeam, în acelaşi timp, că aş putea fi înţîmpinat cu suspiciuni. M-a determinat să ies din pasivitate o nouă lectură a cărţii lui Tudor Arghezi, *Cu bastonul prin Bucureşti*, care era consemnată în bibliografia mea încă din anul apariţiei ei (1961), cu o trimitere la paginile 46–48 unde mi-a reţinut atenţia articolul intitulat *Anticarul*, din care îmi permit să extrag următoarele rînduri:

Toţi dascălii, scriitorii şi ziariştii îşi aduc aminte de câteva figuri, de acei cărturari cu librăria în spinare, care-ţi păstrau o ediţie rară, un volum vechi pentru gustul dumitale. Ei au umplut bibliotecile cu tipărituri de preţ, fără să fi reţinut atenţia şi pana scriitorilor prieteni cu dînşii. Au dispărut fără să li se prindă chipul şi meritul de nici o pagină din miile de hîrţoage vîndute prin neostoia lor sîrguinţă.

Decanul şi savantul anticarilor din Bucureşti a fost un bibliofil Pohl în genul uncheaşului Chacornac din Paris. Cunoscut ebraist în sferele teologice de pe timpuri, omul de bibliotecă al învăţaţilor, arhiereilor şi mitropoliţilor noştri, beteag de un ochi,

pipernicit, dotat cu o memorie pe care nu o putea corecta decît Nicolae Iorga, el semăna cu Sfîntul Petru din iconografia ortodoxă.

Îl văd purtînd metania, blagoslovit de mîna gingașe a Înalt Prea Sfințitului Iosif și-l aud argumentînd în salonul de primire al marelui ierarh:

– Am găsit pentru mata întîia ediție a *Jidovului rătăcitor*... E undeva într-o casă, dar cere cam mult... O să mai pui o vorbă... o să vedem... Cred că o scot mai ieftin (Arghezi 1961: 47–48).

Dintre toți anticarii din Iași pe care i-am cunoscut, cel care se apropie mai mult de Pohl al lui Arghezi mi s-a părut a fi George Pînzaru, acest autodidact de suflet care nu a urmat la școală decît două clase, dar prin lecturi spre care l-a îndrumat un frate mai mare, printr-un interes ieșit din comun în a se instrui, prin contactul cu foarte mulți oameni care au răspuns bunătații sufletului lui cu aceeași metodă, el a devenit un mare sprijinitor al tuturor iubitorilor cărții. A învățat singur englezește și, împotriva mijloacelor materiale cu totul modeste, a călătorit prin Italia, Franța, Elveția, după cum a fost și în America, în Statele Unite, unde a rămas șase săptămîni. În calitate de ghid al ONT, apoi, a stabilit numeroase legături cu oameni de toate categoriile și de toate vîrstele, de la simpli elevi la profesori universitari. Cu toți aceștia a corespondat, le-a făcut cunoscute frumusețile patriei noastre și a primit de la ei mii de scrisori care se constituie în adevărate valori culturale. În sfîrșit, trebuie să menționez faptul că, acum aproape 20 de ani, Pînzaru a luat inițiativa alcătuirii unui album în care numeroase personalități ieșene – academicieni, profesori universitari, ingineri, medici, scriitori – și-au împărtășit impresiile asupra drumeției. Toate acestea se pot constitui într-o carte deosebit de utilă sub multe aspecte: posibilitatea de a cunoaște oameni și locuri, păstrarea sănătății, protejarea și conservarea frumuseților naturale și a bunurilor naționale, dezvoltarea dragostei de țară, stimularea imaginației și a creației literare ș.a.⁴

Anticariatele despre care am vorbit au dispărut, rînd pe rînd, din motive pe care nu este cazul să le urmărim aici. Anticarii de acum 55–60 de ani nu mai sînt printre noi. A mai rămas doar unul, cel mai tînăr și cel mai apropiat de noi, George Pînzaru, care va împlini în luna februarie 85 de ani.

Ani în șir, ne-am purtat pașii pe străzile pe care, altădată, erau adăpostite anticariatele despre care am încercat să vă spun cîte ceva, a căror amintire ne-a pus în fața a numeroase întrebări. Le căutam, deși știam bine că nu mai pot fi găsite. Sufeream, într-un fel, că nu ne mai ieșeau în întîmpinare cu o carte rară ori cu o revistă, cunoscută mai înainte doar din auzite.

Începutul anului 1993 a pus capăt acestei „nostalgii”. Din inițiativa lui Dumitru Grumăzescu, Iașul are iarăși un anticariat. Un om tînăr, îndrăgostit de carte, priceput în relațiile cu semenii, ceea ce ne poate permite să credem în inițiativa lui, să fim încredințați că intelectualii de toate vîrstele, îndrăgostiți de literatură și de artă, se vor putea întîlni, de acum înainte, într-un local în care vor găsi cartea pe care o doresc și vor avea posibilitatea să schimbe o idee cu alți cititori pasionați. Iașul, cu marea lui tradiție de cultură, avea nevoie de acest loc de întîlnire și de schimb de idei, așa cum oamenii au nevoie de aer și de apă. Avea nevoie de această Casă a Cărții.

⁴ Cartea respectivă, intitulată *Călătorului îi șade bine cu drumul: Jurnal de George Pînzaru*, a apărut, în sfîrșit, la Editura Cronica, în 1996. Ea înglobează peste patruzeci de colaboratori.

Să sperăm că totul s-a săvârşit într-un ceas bun şi că de aici nu poate rezulta decât un profit adevărat atât pentru carte, cât şi pentru cititor.

(Textul articolului de faţă reprezintă conţinutul conferinţei „Anticariatele ieşene”, susţinută de autor la Galeriile Anticariat, în data de 22 ianuarie 1993.)

Bibliografie

- Arghezi 1961: Tudor Arghezi, *Cu bastonul prin Bucureşti*, Bucureşti, Editura pentru Literatură.
- Badiu 1994: Vasile Badiu, *Gheorghe V. Madan*, in „Revista de istorie şi teorie literară”, 42, nr. 1, p. 71–78.
- Cioculescu 2006: Şerban Cioculescu, *Amintiri literare bucureştenes. Anticarii de altădată*, texte inedite, in „România literară”, vol. 39, nr. 2/18–24 ianuarie, p. 16–17.
- Dianu 1930: Romulus Dianu, *Iaşul, bunăoară...*, in „Curentul”, 9 mai, p. 1, col. 2.
- Iorga 1904: Nicolae Iorga, *Istoria lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, Editura Minerva.
- Ibrăileanu 1912: Garabet Ibrăileanu, *Opera literară a dlui Vlahuţă*, Iaşi.
- Istrate 1983: Gavril Istrate, *Un exemplar din Gramatica elementară a lui A. Philippide, adnotat de autor*, in *Alexandru Philippide, 50 de ani de la moarte. Studii*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, p. 55–58.
- Istrate 1987: Gavril Istrate, *Studii eminesciene*, Iaşi, Editura Junimea.
- Istrate 1993a: Gavril Istrate, *Prima ediţie a scrierilor lui Calistrat Hogaş*, in „Însemnări ieşene”, nr. 2, p. 50–54.
- Istrate 1993b: Gavril Istrate, *Poezia lui Coşbuc în Basarabia*, in „Dacia literară”, vol. 3, nr. 10, p. 28.
- Istrate 1994: Gavril Istrate, *Prima traducere a lui Hamlet în limba română*, in „Evenimentul”, 18 iulie, p. 14, col. 5–6.
- Istrate 1997: Gavril Istrate, *Calistrat Hogaş – 150. Odiseea primei ediţii*, in „România literară”, vol. 30, nr. 25/25 iunie, p. 12–13.
- Istrate 1992: Gavril Istrate, *Scrisori ale lui Grigore Moisil*, in „Cronica”, 15–31 martie, p. 8, col. 1.
- Istrate 2002: Gavril Istrate, *Studii şi portrete*, vol. II, Iaşi, Editura Cronica.
- Minulescu 1939: Ion Minulescu, *Versuri*, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă.
- Moisil 1979: Viorica Moisil, *Un om ca oricare altul. Grigore Moisil*, Bucureşti, Editura Albatros.
- Moisil 1989: Viorica Moisil, *O familie ca oricare alta*, Bucureşti, Editura Cartea Românească.
- Onişor [1894]: Victor Onişor, *Doine şi strigături din Ardeal. Culese şi publicate întocmai cum le zice poporul*, partea I, Iaşi.
- Sadoveanu 1946: Mihail Sadoveanu, *Fantazii răsăritene*, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă.
- Sadoveanu 1959: Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. XVII, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă.
- Urechia 1880: V.A. Urechia, *Album macedo-român*, Bucureşti, Societatea de Cultură Macedo-Română.

Les antiquaires de Iaşi

L'article ci-dessus évoque l'atmosphère de la ville de Iaşi au cours des années '30 du XX-ième siècle, une époque où les antiquaires étaient les personnages incontournables d'une vie culturelle et intellectuelle effervescente. Dans leurs boutiques on trouvait des textes rares, des manuscrits anciens, et, des fois, les gestes d'une amitié explicable seulement par la passion solidaire pour le Livre.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi
România

ГРАММАТИКЪ

Р Ѡ М Ѧ Н Ъ С К Ъ

Ѧ Л К З Т Ѣ Ы Т З

Д Ѣ

РАДУТѢМПЪ

Директоръ Школелор Неоѳитѣ

Націоналнчѣщн прии Марѣ-

ле Принципалт Ѧл Ар-

дѣлаѡн.

КЪ СЛОВОЗНІА ЧЕЛОВѢКЪ МАИ МАРІИ.

С Ы Б І Й

Ѧ ТИПОГРАФІА ЛЪИ ПЕТРЪ БАРТ.

1 7 9 7

* În paginile ce urmează prezentăm un grupaj de fotocopii după paginile de titlu ale unor cărți rare din biblioteca personală, pe care dl profesor Gavril Istrate a avut bunăvoința să ni le pună la dispoziție pentru a ilustra lucrarea Domniei sale.

Ballade

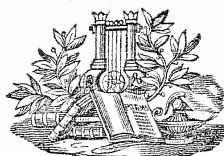
DE

VICTOR HUGO.

Traduse

DE

G. NEGRUZZI

Iamii

ЛА КАНТОРА Фонаісі СЪТЕНІ.

1845.

DOINE

III

LĂCRIMIOARE

DE

B. ALEKSANDRU

1842-1852

PARIS

DE SOYE ET BOUCHET, IMPRIMEURS

36, RUE DE SEINE

1853

A. J. ΡΟΔΟΒΕΣΚΟΥ.

ΦΕΥΛΟ-ΚΥΝΗΓΗΤΙΚΟΣ

EPISTOLA

scrisă cu gându să fiă Precuvântare la cartea

MANUALUL VENATORULUI

GAVRIL ISTRATE

BUCURESCI
TIPOGRAPHIA STATULUI
1874

POESII POPULARE

ROMÂNE:

MOSIU-AJUNULŪ. — COLINDELE. — STÈUA SI VICLEIMULŪ. — VASILCA.
LUGGSORULŪ. — SORCOVA. — ORAŢII DE NUNTĂ. — RUGĂCIUNI. CÂNTECE, JOCURI DE COPII. — LAZĂRELULŪ.
PAPARUDELE SI CALŢIANULŪ. — GHICITORI, ÎNTREBĂRI SI PROBLEME NUMERICE — GLUME SI
PARODII. — CÂNTECE DE LUME. — DESCÂNTECE SI PROGNOTICE. — VERSURI DIN BASME. — CÂNTECE VECHI.

CULEGERE

DE

G. DEM. TEODORESCU,

licențiat în litere de la universitatea din Paris,
profesor în liceele Sf. Sava și Maleu-Basarabă, cursuri superioare.

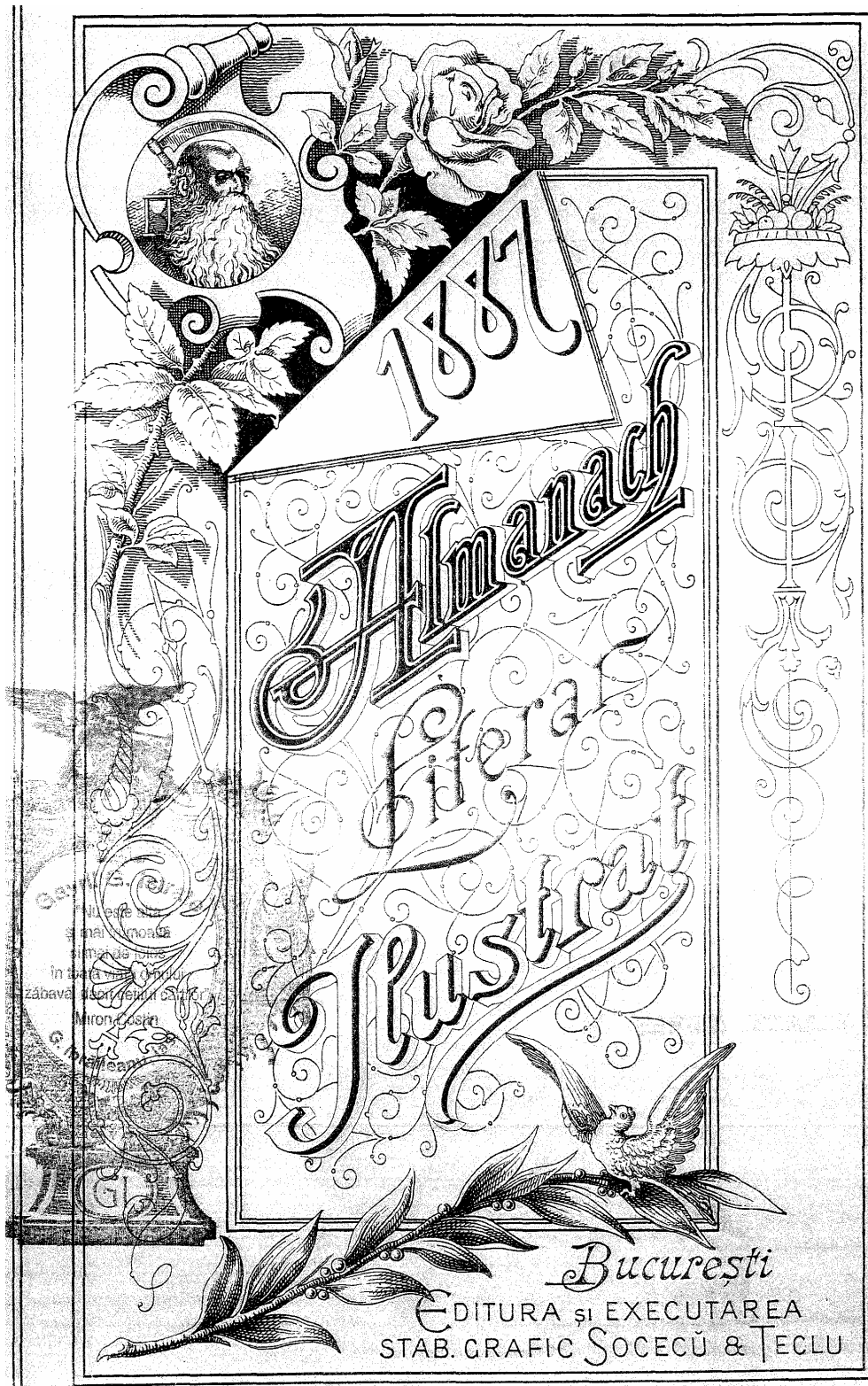
*Teodor Teodorescu
din m. I.
31. Martie 1934*

1885.

BUCURESCI.

TIPOGRAFIA MODERNĂ * GREGORIE LUIS, STRADA ACADEMIEI, 24

ARON PUMNUL.
27. Noembrie 1818. — 12/24 Ianuarie 1886

ARON PUMNUL.

VOCI

asupra

vieții și însemnătății lui,

dimpromită cu

documentele relative la întinerea catedrei de limbă și literatură românească la gimnaziul superior din Cernăuți,

prezum și

serierile lui mărunte și fragmentare,

publicate de

D-rul Ion al lui G. Sbierea,

profesor t. t. la universitatea din Cernăuți, membru al Academiei Române din București, membru onorariu, șef fondatoriu, al mai multor societăți literare, etc.

Cu spatele acordate din fundațiunea Pumnuleană de către
Societatea pentru cultura și literatură română în Bucovina.

Cu Portretul lui Pumnul.

CERNĂUȚI 1889.

EDITURA SOCIETĂȚII. — TIPOGRAFIA ARHIEPISCOPALĂ.

*Tributului mîei vor primarîi, domnului
Grigoriu T. Ilieș, spre amintire
de la autor Dr. I. G. Sbiera*

Familia Sbiera,

după tradițiune și istorie

Amintiri din viața autorului.

De

Dr. Ion G. Sbiera,

profesor universitar în Cernăuț, membru al Academiei Române în
București, membru fondatoriu și onorariu al mai multor societăți
culturale, etc.

Cu nouă ilustrațiuni familiare.

(Scriere înmulțită prin tipariu ca manuscris.)

CERNĂUȚ.

Tipografia universitară i. r. a lui R. Eckhardt.
1899.

LECA MORARIU

Lu Frați Noștri

Libru lu Rumeri din Istrie
Cartea Romînilor din Istria
Il libro degli Rumeni Istriani

*Yas: 1934, Memorie 1.
M. Stralder
Student*

Lu gospodinu

Al. Philippides

cu bure țirime

6 Pomaidiu 1929

Lea Malinara

SUS'EVITA (VALDARSA) – JEIÂN (SEIANE)

1928

EDITURA REVISTEI „FĂT-FRUMOS”

SUCEAVA, ROMÂNIA

12133